

Toruń, dnia 10 października 2022 r.

Przewodniczący Rada Miasta Torunia
Sz. P. Marcin Czyżniewski

BIURO
RADY MIASTA TORUNIA

Wzrostano dnia 12. 10. 2022

1530/2022

KKTP RMT

Wzrostano 13. 10. 2022

PETYCJA

Zwracam się z petycją do Rady Miasta Torunia w sprawie nadania nazwy ulicy, dla drogi będącej własnością Gminy Miasta Toruń, zlokalizowanej na Podgórzu w rejonie ulic Poznańskiej i Karola Stamirowskiego.

Proponowana nazwa ulicy: ul. Tadeusza Zakrzewskiego.

Uzasadnienie ww. propozycji:

Tadeusz Zakrzewski, torunianin z urodzenia i zamieszkania, był zasłużonym działaczem społecznym, bibliofilem, autorem licznych publikacji dotyczących przede wszystkim Torunia, dyrektorem Towarzystwa Naukowego w Toruniu (1971-1985), redaktorem naczelnym „Rocznika Toruńskiego” (1975-1994), wieloletnim członkiem władz To-Mi-To, prezesem Towarzystwa Bibliofilów im. J. Lelewela, kolekcjonerem toruńskich archiwaliów fotograficznych, widokówek i dokumentów, których unikatowe zbiory częściowo przekazał m. in. muzeum, bibliotece UMK, Archiwum Państwowemu w Toruniu. W 2002 roku został wyróżniony medalem „Thorunium” i Złotym Astrolabium To-Mi-To.

Tadeusz Zakrzewski urodził się w 1922 r. w Podgórzu, minęła więc niedawno setna rocznica jego urodzin, dlatego myślę, że warto go upamiętnić nadając nazwę ulicy usytuowanej właśnie na Podgórzu.

Z poważaniem

W załączeniu :

1. Kopia mapy ewidencyjnej z naniesionym odcinkiem ulicy proponowanej do nadania nazwy
2. Biogram Tadeusza Zakrzewskiego

ul. Stankiewicza

ul. Lewszackiego

ul. Stanirowskiego

ul. Wittek

ul. Poznańska

15-28

rym przez kilka l. pełniła kolejno funkcje: sekr., przewodn. Kom. Popularyzacji Wiedzy Botanicznej, przewodn. oddz. i Kom. Rewizyjnej oraz czł. Zarządu. W 1946 zapisała się do ZNP. Ponadto była czł. TNT od 1948, w którym od 1963 była czł. Komitetu Red. Wyd. Popularnonauk., w 1951 została czł. Pol. Tow. Mikrobiologii. Brała udział w corocznych zjazdach PTB. Kolekcjonowała okazy botaniczne i zoologiczne, ale miała także duży zbiór numizm., filatelistyczny. Interesowała się również dziełami sztuki i instrumentami muzycz. We IX 1925 wyszła za mąż za Jana Wojciecha Zabłockiego (ur. 1894-zm. 1978), botanika i entomologa, prof. UMK. Znała jęz. fr i niem. W Tor. mieszkała przy ul. Sienkiewicza 30/32. Zm. 30 XI. Została pochowana na cm. przy ul. Wybickiego w Tor.

Akta osobowe z zasobu Arch. UMK: W. Z., sygn. K-16/408; akta studenckie Wandy Heitzman z zasobu Arch. UJ, sygn. WF II 504; Rutowski L., Michno-Zatorska Z., *W. Z. (1900-78)*, [w:] *Botanika w Tor. i Bydgoszczy. Z przeszłości i teraźniejszości*, pod red. T. Załuskiego, M. Korczyńskiego, L. Rutkowskiego, Bydgoszcz 2005, s. 126-8; Michno-Zatorska Z., *Prof. W. Z.*, „Z. Nauk. Akad. Rolniczej im. H. Kołłątaja w Krakowie. Historia Rolnictwa”, nr 177, z. 6, 1983, s. 207-10; Michno-Zatorska Z., *Prof. dr W. Z.*, „Wiadomości Botaniczne”, t. 26, z. 4, 1982, s. 163-6; Zatorska Z., *Prof. W. Z.*, „Głos Uczelni. Pismo UMK”, nr 12-3, 1980, s. 91-3; „Sprawozd. TNT”, nr 3, 1949, s. 44-5; http://www.zielnik.biol.uw.edu.pl/?page_id=534#zablocy [dostęp: 7.03.2017].

(*Weronika Krajniak*)

ZAKRZEWSKI TADEUSZ (1922-2014) – pasjonat nauk. i społ. działań dla Tor., bibliofil i kolekcjoner torunianów.

Urodził się 4 VIII 1922 w Podgórzu, do 1938 samodzielnym „mieście kolejarzy”, syn palacza parowozu PKP, Konrada i Heleny z d. Czerniewicz. Miał troje starszego rodzeństwa: Irenę i Felicję, które założyły swoje rodziny na Śląsku, oraz brata Ma-

riana. Jako jedyny z rodzeństwa zdobył wyższe wykształcenie. Zdążył przed wojną, 1 VI 1939, ukończyć I Państw. Gimn. im. M. Kopernika w Tor. i uzyskać tzw. małą maturę. Okupację przeżył, pracując od 17 XII 1939 do 31 I 1945 w warsztacie elektrycznym F. Dombrowskiego przy Rynku Staromiejskim 28 w Tor., zarządzanym przez komisarycznego powiernika, tzw. Treuhändera, Niemca Leo Macierzynskiego. Mieszkał całą okupację z matką i bratem przy ul. Pozn. 97. Był z natury sumienny, więc firma chroniła go przed wywózką na przymusowe prace do Niemiec. Uzyskał nawet przepustkę nocną, bo musiał usuwać awarie elektryczne przez całą dobę. Nie uchroniła go ona przed zgarnięciem 31 I 1945 na ul. przez policję i osadzeniem w komisariacie, z groźbą rozstrzelania jako sabotażysty uchylającego się od pracy przy kopaniu rowów i budowie umocnień obronnych w mieście. Pozyskał jednak tegoż 31 I od firmy dodatkowe poświadczenie, że na mocy zezwolenia burmistrza jego zakład pracy nadal funkcjonuje. W okresie okupacji konspirował w „Zw. Jaszczurczym”. Krótko, bo rozszyfrowano tę organizację. Po wyzwoleniu związał się pracą z Podgórzem, opiekując się z bratem matką, raną w wyniku przywalenia gruzami podczas wybuchu amunicji na torach kolejowych w pobliżu browaru. Jako Polak nie posiadający grupy niem., został powołany do służby w MO. Wszedł w skład oddz. zwalczającego maruderów armii niem., kryjących się po okolicznych fortach. Już 7 II 1945 na żądanie Komendy Wojskowej oddz. ten skierowany został do pracy na kolei do strzeżenia sprzętu wojsk., walającego się w wielkich ilościach na tor. dworcu towarowym. Jako zmilitaryzowany kolejarz pracował od 7 II 1945 do końca wojny. Pełnił też funkcje telegrafisty przy komendzie wojennej dworca oraz dyżurnego nadzorczego ruchu pociągów. W Izbie Rzemieślniczej w Tor. 4 XII 1945 zyskał patent czeladnika instalacji elektrycznych. W tym zawodzie pracował jako adiunkt od końca wojny do 31 XII 1949 w Oddziale Elektrotechnicz-

nym PKP na Kluczykach. Pracując, zdał 3 VII 1946 maturę w Lic. dla dorosłych im. Żeromskiego i podjął studia 28 I 1947 na fakultecie prawno-ekonomicznym. Ukończył je 19 X 1950 z tyt. mgr. Studiował obocznie dzieje i problemy pasjonującej go sztuki współcz., co go przygotowało do pisania rec. z wystaw plastycznych w prasie lokalnej i ogólnopol. Po studiach został inspektorem w Wydz. Lustracji Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, dojeżdżając do Bydgoszczy. Od 1 VII 1971 do przejścia na emeryturę 8 VII 1986 był 15 l. na prestiżowym, ale nie najlepiej opłacanym stanowisku dyr. Biura Tow. Nauk. w Tor. Pod jego czujnym okiem przywrócono dawny świetny kształt siedzibie TNT przy ul. Wysokiej; miał też znaczny udział w organizacji obchodów 500. rocznicy ur. M. Kopernika (1973) i 100-lecia TNT (1975). W 1976 uzyskał na UMK tyt. dr. historii za pracę *Pol. instytucje i organizacje w Tor. pod zaborem pruskim w l. 1815–1920*. W rezultacie jego pasji szperackiej i kolekcjonerskiej powstawały publikacje, książki i unikatowe kolekcje. Zaprezentował je na 19 wystawach, z reguły z oprac. przez siebie tekstami, dot. hist. uwarunkowań eksponatów. Tematyka ich była rozległa, pionierska i odkrywczą, ilustrująca ważne przejawy życia społ. Tor. i regionu, np. *Plakat tor.; Pol. druki i wydawnictwa patriotyczne w Tor. podczas zaboru pruskiego 1815–1920; Telegramy Kościuszkowskie z l. 1895–1939 – zapomniane dok. patriotyzmu pol. na Pomorzu; Torunianie i Podgórzanie w anonimowej fot. portretowej z przełomu XIX i XX w.; Dzieje Zakładu Graficznego „Sztuka” w Tor. 1920–3; Pol. pocztówka patriotyczna do 1939; Dawny Podgórz i Podgórzanie w sztuce dokumentacji fotograficznej*. Unikatowe zbiory przekazał częściowo m. in. Muz. Okręg, Bibliotece UMK, APT. Był pasjonatem starej fot. Jest autorem m.in. rozpraw: *Pionierzy tor. fot. (1843–67)*, („Roczn. Tor.” t. 21 z 1992); – *Historia fot. tor., cz. II, za l. 1869–99* („Roczn. Tor.” t. 23 z 1996); – *Jacobi Aleksander (1829–1894, senior liczącej rodziny tor. fotografów (TSB, red. K. Mikulski t. 1, 1998)*. Na bazie m.in. zasobów zdjęciowych Za-

krzewskiego powstały książki: – *Tor. – m. i ludzie na dawnej fot.*, pod red. M. Biskupa, współautor M. Arszyński (Tor. 1995 i 1998); – *Karola Ciesielska, Tadeusz Zakrzewski – 450 l. tor. Podgórz. 1555–2005* (Tor. 2005), gdzie jest publikacja ze zdjęciami ze zbiorów Zakrzewskiego *Dawny Podgórz i Podgórzanie w sztuce i dokumentacji fotograficznej* (str. 85–251).

Z kolekcjonerstwa pocztówek zrodziła się jego korespondencja z Wisławą Szymborską, które ona też z pasją zbierała. Poetka przyjechała 28 IV 1977 do Tor. na spotkanie lit., a dwa dni później [30 IV 1977] spotkała się z Tadeuszem. W swoich *Wspomnieniach Torunianina z Podgórza* (wyd. Tow. Bibliofilów im. J. Lelewela w Tor. w oprac. Z. Jędrzyńskiego, 2016) tak to odnotował (str.): „Miałem dziś bardzo miłe odwiedziwy. Przybyła do mnie pani Maria Kalota Szymańska w tow. krak. poetki, a jak się okazuje także i kolekcjonerki, Wisławy Szymborskiej. Dogadaliśmy się tak na tematy zbieractwa, zwłaszcza starych pocztówek, że trudno nam było się rozstać. Umówiliśmy się rozpocząć stałą wymianę. Ja mam otrzymywać pol. pocztówki patriotyczne okresu zaboru, ona pocztówki artyst. komponowane, także stare”. Zaczęła się sympatyczna wymiana korespondencji. Zakrzewski otrzymał w sumie 13 jej arcyciekawych listów – kolaży zdobionych wymyślnymi wycinkami ze starych gazet. ToMiTo i Centrum Sztuki Współcz. „Znaki Czasu”, na 90. rocznicę ur. zasłużonego działacza wydały oprac. przez Z. Jędrzyńskiego książkę pt. *Karteczki własnego wyrobu. Listy Wisławy Szymborskiej do Tadeusza Zakrzewskiego w Tor.*, zawierająca tę korespondencję i szkic o więziach Wisławy Szymborskiej z Tor. Był dociekliwym i skrupulatnym badaczem. Po 2000 powstało zwłaszcza wiele biogramów, w tym także oprac. wspólnie z żoną, Anną. Opracowania z dziejów życia społ., kult. i umysłowego Tor. pojawiły się od 1973 i były przede wszystkim rezultatem badań podjętych od 1968 pod kier. prof. Witolda Łukaszewicza studiów doktoranckich. Były one drukowane przede wszystkim w redagowanym przez Zakrzewskiego od 1975 do 1994

„Roczn. Tor.”, firmowanym przez ToMiTo. Z ważniejszych trzeba wymienić: *Tor. uroczystości kopernikańskie w 1873* (t. 8, 1973); *Życie pol. Tor. podczas Wiosny Ludów* (t. 13, 1978); *Życie pol. Tor. w l. 70. XIX w.* (t. 15, 1980); *Nieznany opis Tor. w krak. „Czasie” z 1853* (t. 19, 1989); *Życie pol. przed 100 l. (1890–5)* (t. 22, 1994); *Dylematy i współzależności komunikacji wodnej i lądowej Tor. w l. budowy głównych dróg żelaznych m. (1883* (t. 20, 1991). Kontynuacje tej tematyki są też w książce Zakrzewskiego *Życie pol. Tor. w ostatnich l. zaboru pruskiego (1916–20)*, Tor. 1985; w szkicu *Obchody pol. rocznic i świąt nar. w Tor. w l. zaboru [w:] Imprezy Towarzystwa i oficjalne w dawnym Tor.*, pod redakcją Jacka Staszewskiego, Tor. 1984); w opracowaniu *Flisak tor. Projekty, realizacja, historia studzienki – pomnika*, Tor. 1989; wyd. II, poszerzone i uzup. *Tor. legendą o flisaczym skrzyplku*, Tor. 2003; w szkicu *Zwei thornere wissenschaftliche Vereine, ein deutscher (CV) [Coppernicus-Verein für Wissenschaft und Kunst zu Thorn] und ein polnischer (TNT) im 19. und 20. Jh. [w:] Tor. – Thorn (1793–1920). Eine Stadt i Grenzraum*, Göttingen 1998; toż w jęz. pol. [w:] *Tor. 1793–1920 M. pogranicza. Kat. stałej ekspoz. otwartej w 80. rocznicę odzyskania Pomorza 18 I 1920*, Tor. 1999. Był też red. publikacji zbiorowych związanych z Tor.: *Kopernik – kosmos. Ogólnopol. Wystawa Malarstwa*, Muz. Okręg Tor. 1973, wstęp T. Zakrzewski; *Dorobek stulecia Tow. Nauk. w Tor. Kat. wystawy jubileuszowej*, Tor. 1976; *Zamek Dybowski. Archeol., historia, przyszłość*, ToMiTo 1999, współred. z L. Grzeszkiewicz-Kotlewską i J. Kotlewskim; *Tor. jako ośrodek wymiaru sprawiedliwości w przeszłości i współczesności*, ToMiTo 2000. Epizody z dziejów Tor. omawiał też na łamach prasy codziennej, głównie w „Nowościach” i „Gaz. Pom.”. Napisał ich ok. pół setki, od 1978 (*Gdzie w Tor. podczas Wiosny Ludów mieściła się siedziba Ligi Pol. – „Nowości”* nr 95 z 26 IV 1978) aż do 2004 (*Zagadki Dybowa. Na tropach legendy o tor. tunelu pod Wisłą – „Nowości”* z 6 IX 2004). Debiutem autorskim T.Z. były publikacje związane z plastyką. Wpłynęło na to z pewnością także małżeństwo z po-

ślubioną w 1945 torunianką Marią z Łęgowskich (1925–85), która studiowała na Wydz. Sztuk Pięknych UMK i dyplom zyskała w 1952 w pracowni malarstwa Tymona Niesiołowskiego. Mieli syna Lecha i córkę Aleksandrę. Małżeństwo rozpadło się. Zakrzewski stał się autorytetem w prezentacji osiągnięć tor. artystów. Debiutował artykułem *Mój głos na temat plastyki pom.* („Nowy Tor”, dod. „Gaz. Pom.”, nr 43 z 13 X 1954). W 1955 miał trzy publikacje: *25-lecie twórczości Stanisława Borysowskiego*, („Pomorze” nr 3), *10-lecie pom. grafiki* (tamże nr 5), *W sprawie dyskusji spóźnionej o dwa l.* („Nowy Tor” nr 10). W 1956 opublikował dwie poz.: *Grafika na X Okręg wystawie plastyki* (tamże nr 2) i *Bydgosko-tor. plastyka* („Przegl. Kult.” nr 19). Wreszcie w 1957 omówił *Wystawę grafiki pom.* („Pomorze” nr 5) i zamilkł, aż do 1964. Natomiast zaczął publikować w kat. i publikacjach książkowych eseje o sztuce indywidualnych artystów Tor. oraz głośnej „Grupy Tor.”. Cenili sobie jego teksty i zabiegali o nie artyści najwyższej rangi. W syntetycznej publikacji *Plastyka tor. 1945–75* (red. B. Mansfeld, Tor. 1975) napisał esej i dziewięć rozdz., zawierających szczegółowe zestawienie dokumentacji dorobku tor. środowiska twórczego. Jego teksty są m.in. w kat. wystaw: *Zygmunta Kotlarczyka (BWA Tor. 1964, por. też Zygmunt Kotlarczyk jako człowiek i artysta. Wspomnienia przyjaciela, [w:] Zygmunt Kotlarczych (1917–96). Malarstwo, grafika, rys. Kat. wystawy pamiątkowej*, Muz. Okręg Tor. 1998), *Eugeniusza Przybyła (BWA Tor. 1965), Grafiki Tor. (Poznań Arsenał 1965, także BWA Kraków 1966, BWA Szczecin 1967), Izoldy Kotlarczyk (BWA Olsztyn 1965), Marii Wasowskiej (Galeria Sztuki Warszawa 1966), Tymona Niesiołowskiego (BWA Tor. 1966), Barbary Narebskiej-Dębskiej (Gd. 1966), Mieczysława Wiśniewskiego (BWA Tor. 1966), Józefa Kotlarczyka (KMPIK Tor. 1967, BWA Łódź 1968, BWA Olsztyn 1970, PAX Warszawa 1975), Barbary Steyer (Muz. Bydgoszcz 1967), Grupy tor. (Muz. Okręg Tor. 1967), Stanisława Borysowskiego (BWA Tor. Bydgoszcz 1971), Jana*

Warsz. (KMPiK Tor. 1974), Hansa Roberta Schmidta („U Kalimacha” Tor. 1981, patrz też publikacja Zakrzewskiego *Hans Robert Schmidt (1926–97) artysta malarz, wielki przyjaciel Polski i Tor.*, [w:] „Przegl. Artyst.-Lit.” nr 1–2 (71–2), R. VI, 1998, s. 186–9) i wielu innych, także w kat. zagr. Łącznie było tych publikacji ponad 50. T. Z. śledził też regionalne dzieje ruchu śpiewaczego, zwłaszcza chórów. Odegrały one wielką rolę w edukacji patriotycznej ludności Pomorza pod zaborem pruskim. W książce *Pieśni część! 60 l. I Okr. Tor. Pom. Zw. Śpiewaczego* (pod red. E. Synaka, Tor. 1973) przedstawił krótko dzieje chórów: „Cecylia” (Chełmża), „Echo” (Grudziądz), „Halka” (Inowrocław), „Lutnia” (Rypin, Tor., Wąbrzeźno, Włocławek) i „Dzwon” (Tor.). Przedstawił tu też sylwetki działaczy ruchu śpiewaczego: A. Antczaka, F. Beszczyńskiego, A. Łęgowską, L. Makowskiego, Z. Moczyńskiego i B. Piątkowskiego. Ze szczegółowych opracowań należy wymienić: *Dzieje Tow. Śpiewu „Lutnia” w Tor. pod zaborem pruskim 1898–1920* („Rocz. Tor.” t. 10, 1975), *Działalność Tow. Śpiewu „Lutnia” w Tor. na progu niepodległości (W 90. rocznicę założenia)* („Tor. Inf. Kult.” nr 11 z 1988 r.), artykuł *Nie rzucim ziemi skąd nasz ród!* („Życie Muz.” nr 11 z 1983) i rozprawę *„Dzieje chórów kościelnych m. Podgórzą przed jego włączeniem do Tor. (1918–38)”* („Rocz. Tor.” t. 28, 2001). Nie do przecenienia jest mrówcza dociekliwość T. Z. w opracowaniu biografii znakomitych osobowości Tor. XIX i XX w. Publikował je przede wszystkim w nauk. opracowaniu w TSB, pod red. K. Mikulskiego. Od pierwszego t. w 1998 do t. siódmego w 2014 [2013] był w Komitecie Redakcyjnym tego wspólnego wydawnictwa ToMiTo i UMK. Napisał tam 53 biografie autorskie i 14 wspólnych z żoną Anną. Były one też drukowane w SBPN (t. 1–4 + Supplement I i Supplement II, Gd. 1992–2002), w „Rocz. Tor.”, w wielu publikacjach książkowych (m.in. *Wybitni ludzie*, gdzie pomieścił biografie Józefa i Sylwestra Buszczyńskich oraz Ignacego Danielewskiego), w „Nowościach”, „Gaz. Pom.-Tor.”, „Przegl.

Lit.-Artyst.”. Biogramy ks. Emila Szmeyi (1825–1907) i Jakuba Suleckiego (1862–1941) ukazały się w t. 31 (1995) PSB. Jest też autorem portr. zbiorowego: *Witkowsy – rodzina humanistów tor. XX w.*, [w:] *Rodzina pom.*, pod red. J. Borzyszkowskiego, Gd. 1999. Był cenionym w kraju bibliofilem, miał rozległe kontakty i prowadził korespondencję z najwybitniejszymi bibliofilami całej Polski. Miał też serdeczne więzi z Karlem Dedecusem z Niemiec, polonofilem i miłośnikiem ksiąg pol. Był odznaczony przez bibliofilów w Lublinie – Orderem Białego Kruka, w 1990 otrzymał tyt. członka honorowego Tow. Bibliofilów im. J. Lelewela (dalej: TBL), w którym przez 18 l., od 1972 do 1990 pełnił funkcję prezesa. W czasie 18 l. jego prezesury wydano aż 57 publikacji bibliofilskich w znakomitym opracowaniu graficznym Zygryda Gardzielewskiego. Wydawnictwa te były rozchwytywane, trudno dostępne ze względu na małe nakł., numerowane egzemplarze. Spośród redagowanych przez Z. poz. trzeba wymienić zwłaszcza *Księgę pamiątkową Ogólnopol. Zjazdu Bibliofilów w Tor. 23–4 IX 1978*, z jego wstępem i opisem dwóch wystaw zjazdowych, TBL Tor. 1982; *Album tor. Czternaście wierszy o Tor. Marii Kaloty Szymańskiej, z ośmioma fotografiami Janiny Gardzielewskiej*, TBL 1994, ze wstępem Zakrzewskiego; *Polonica Dedeciana*, wstęp Zakrzewski, Tor. 1986; *Stanisław Głwa 1910–86 pol. artysta książki na obczyźnie*, TBL 1987; *„Pan Tadeusz” Adama Mickiewicza w 16 drzeworytach Józefa i Zygmunta Kotlarczyków*, z posłowiem T.Z., TBL 1997. Przyjacielowi J. Kotlarczykowi poświęcił jedyne swoje drukowane opowiadanie pt. *Kot i artysta (Pamięci Józefa Kotlarczyka 1922–94)*, TBL 1997 (druk też w „Przegl. Artyst.-Liteacym” 1997 nr 6). Jest też autorem samodzielnych tyt. firmowanych bądź współwydanych przez TBL: *Konstanty Maria Sopoćko – nasz przyjaciel, artysta i bibliofil*, Tor. 1992; pionierskiej książki-kat. *Kształt i oblicze piękna w sztuce książki Zygryda Gardzielewskiego*, TBL 1993 (tekst wykorzystany pt. *O sztuce książki Zygryda Gardzielewskiego* w kat. Muz.

Zamkowego w Malborku w 1995 i pośmiertnie w kat. Muz. w Grudziądzu i wystawach w Tor. w 2002); *Tadeusz Pietrykowski 1895–1940; w służbie dobra i piękna książkę*, Tow. Przyjaciół Książki w Katowicach 1993; wreszcie *Tor. etapu ostatniej drogi Juliusza Słowackiego z Paryża na Wawel*, TBL 1999. Był też znawcą druku książek, ich rodowodu oraz dziejów księgozbiorów. Już w 1973 opublikował *50 l. Książnicy Miejskiej im. M. Kopernika w Tor. (1923–73). Zarys monograficzny*, [w:] *Kto miłuje księgi nie miewa tęskności*, Tor. 1973. Następnie w *Księżę pamiątkowej KM Tor., 1923–83*, (Tor. 1988), ogłosił rozprawę *Książka w Tor. pod zaborem pruskim*, wreszcie napisał *Dzieje tor. Książnicy Miejskiej w l. 1939–47*, [w:] *Księżę Pamiątkowej Jubileuszu 75-lecia Książnicy Miejskiej im. M. Kopernika w Tor.*, Tor. 1999. Prześledził skrupulatnie dzieje Książnicy w okresie okupacji oraz zasługi w jej ocaleniu dyr. tej placówki w źródłowym studium *Życie i działalność kult. Ottona Freymutha w okupowanym Tor. (1940–4)*, [w:] „Zap. Hist. TNT” – t. LXIV – R. 1999, z. 2. Silne były też jego więzi z ToMiTo. W l. 1975–94 był red. nacz. pisma ToMiTo – „Roczn. Tor.”. Od 1976 był wieloletnim czł. Zarządu, wyróżnionym w 1988 Żółtym Astrolabium ToMiTo, a w 2000 tyt. członka honorowego. Przewodził zespołowi nazewnictwa ul. tor. i walnie przyczynił się do utrwalenia w nazewnictwie ul. na Rubinkowie i Skarpie, zasłużonych obywateli Tor. Były to dokonania w oparciu o pieczołowicie przygotowane przez niego uzasadnienia. Szczególnie wiele publikował od 1975. Otrzymał w tym wielkie wsparcie poślubionej wtedy drugiej żony, Anny z Gumkowskich, z którą miał synów: Adama i Tomasza. Była podpora dla Tadeusza zwłaszcza w ostatnim dziesiątku życia, gdy już nie dowiedział i walczył z groźną cukrzycą. Tak było do końca, gdy zajęła się przygotowaniem do druku w oparciu o archiwalia i robocze teksty Tadeusza, publikacji *Tor. i jego nadgraniczne okolice wobec Powstania Styczniowego 1863–4* (ToMiTo 2015). Był skromnym człowiekiem, ciepłym, życzliwym i nie lubił pchać się na afisz. Mi-

mo dolegliwych chorób i ślepoty, szczególnie uciążliwej dla jego pasji badawczej i pisarskiej, był pogodny do końca życia. Podgórczanin z ur. i Torunianin z rozmówienia, w 2002 otrzymał zaszczytne wyróżnienie m., medal „Thorunium”. Pozostawił też dla potomności swoje *Wspomnienia Torunianina z Podgórza*, które ukazały się drukiem w opr. Zefiryne Jędrzyńskiego nakł. Tow. Bibliofilów im. J. Lelewela (Tor. 2016). Pisał je w różnym okresie. Są to retrospekcje, poza pisanymi bieżąco dziennikami zwartymi z okresu pracy w Bydgoszczy i w Tow. Nauk. w Tor. Nieprzemijającą wartość mają zwłaszcza wspomnienie dzieciństwa i młodości przeżytych w Podgórzu. Obdarzał go przez całe życie wielką miłością i sentymentem. Zm. 24 III 2014 w w. 91 l. Jego pogrzeb na cm. ukochanego Podgórza, zgromadził tłum ludzi. Licznym wieńcom i kwiatom nie było końca. W samych „Nowościach” ukazało się 11 nekr., w tym od najwyższych władz Tor.

Materiały bio – i bibliogr. członków Wydż. Tow. (ed), Wydż. I, T. Z., [w:] Sprawozd. Tow. Nauk. w Tor. 56. 1 I 2002–31 XII 2002, Tor. 2003, s. 41–9; Who is who w Polsce, wyd. VI, uzupełnione, 2007 Schweiz, str. 3963–4; CAJ, Medal od prezydenta. Thorunium dla badacza, „Gaz. Wyborcza” Tor., z 7 XII 2002. A. Churski, Stare i dobre wzory, „Nowości” nr 250 z 28/30 XII 1990; tenże [AC], Plakatu czar, [wystawa plakatów tor. ze zbioru T. Z.], „Nowości” z 17 XI 1994; tenże, Ze szklanych ksiąg i rodzinnych albumów, „Nowości” z 25 VII 1995; S. Frankowski, Nowa tor. ser. wyd. Na pocz.: o fiksaku, mostach i gwiazdach, [rec. publikacji T. Z.], „Nowości” nr 84 z 30 IV 1990; tenże [s.f.], Pamięci Marii, Brunona, Jana i Leona Witkowskich. Sęga rodzinna, [rec. publikacji T. Z.], „Nowości” nr 129 z 5 VI 1995; tenże [s.f.], Pożegnanie złotym piórem. Po rezygnacji dr. T. Z. nowym red. „Roczn. Tor.” został dr B. Dybaś, „Nowości” nr 3 z 4 I 1996; tenże, Co zostało po tor. „Sztuce”? Z nieznanych kart artyst. twórczości w odrodzonej Rzeczypospolitej – wystawa w Pałacu Eskenów, „Nowości” z 18 V 2001; tenże, Tor. fiksak – prawda i legenda. [rec. II wyd. publikacji T. Z.], „Nowości” z 14 VII 2003; K. Fus, Miłośnik Tor. na zawiesz, „Gaz. Wyborcza” Tor., z 16 VIII 2007; Z. Jędrzyński, Niebezpieczne telegramy, „Poznaniak. Tyg. Il.”, nr 36 z 3–4 IX 1994 (fot.); tenże, Politi. telegramy, [Zbiory T. Z.], „Gaz. Pom.” z 11–12 II 1995. (fot.); tenże, Sztuka Zygryda Gardzielewskiego w dziedzinie kształtu graficznego i estetyki druku książki w ocenach T. Z., [w:] Wybitny

artysta sztuki książki i typografii. *Materiały sesji poświęconej Zygfrydowi Gardziejewskiemu (1914–2001)*, redakcja J. Huppenthal i Z. Jędrzyński, Tow. Bibliofilów im. J. Lelewela Tor. 2003 s. 88; tenże, *Karteczki własnego wyrobu. Listy Wisławy Szymborskiej do T. Z. w Tor.* Tor. 2012, wyd. ToMiTo i Centrum Sztuki Współcz. „Znaki Czasu”, s. 45; tenże, *Cale życie dla Tor. W 90. ur. T. Z., jednego z nielicznych niezastąpionych*, „Nowości” z 3 VIII 2012, R. 44 nr 180 s. 10; tenże, *Zastużony dla Tor. Podgórzanin T. Z.*, „Nowości” z 27 III 2014, R. 47 nr 72 s. 9; Z. Józwiak, *Bibliofil wśród więźniemierzonych*, „Gaz. poranna regionu środkowowschodniego”, Lublin nr 89 z 10 V 1995; tamże z 29 IV 1995, [an], *22 kawaler „Białego Kruka*; J. Lagan, *Człowiek z Podgórzca. Rozmowa z dr. T. Z.*, „Jo. Brulion lewobrzeżnego Tor. i nie tylko”, Pismo red. przez studentów, uczestników warsztatów dziennikarskich w Domu Muz., nr 17 z III 2007. (mf), T. Z., „Nowości” nr 166 z 18 VII 2000; MIM, T. Z., „Gaz. Wyborcza” Tor., nr 277 z 27–9 XI 1999; (mn) [M. Nienartowicz], *Dary historii* [przekazane przez T. Z. APT], „Nowości” z 7 IV 2003; tenże (n), *Zm. T. Z.*, „Nowości” nr 47 z 26 III 2014; (rw), *Medal „Thorunium” dla T. Z. Trzynasty za dzieje*, „Nowości” z 7 XII 2002; J. Serczyk, *W przededniu niepodległości* [rec. publikacji T. Z. *Życie pol. Tor. w ostatnich l. zaboru pruskiego (1916–20)*]; tenże, *Mato znane świadectwo patriotyzmu pol.: „Telegramy Kosiąszkowskie”*, „Dziennik Pol.” (Londyn) z 5 IV 1996; B. Sprengel, *W Tor. u sbytku zaborczej niedoli* [rec. publikacji T. Z. *Życie pol. Tor. w ostatnich l. zaboru pruskiego (1916–20)*], „Nowości” z 22 XI 1985.

(Zefiryn Jędrzyński)

ZAWADZKI HENRYK SEWERYN (1901–1998), prawnik, fotografik, badacz hist. regionalnej, bibliofil.

Ur. 4 XII w Końskich na Kielecczyźnie w rodzinie inteligenckiej jako syn Jana i Jadwigi. W Końskich ukończył szkołę powszechną, gdzie w l. 1914–5 należał do tajnego skautingu, nast. w l. 1917–9 do Pol. Org. Wojsk.

W 1920 jako ochotnik brał udział w wojnie pol.-ros., w składzie 5 bat. 18. p. al., za co otrzymał st. por. rez. W 1921 ukończył rozpoczęte przed wojną gimn. w Końskich i podjął studia prawnicze na UW, które ukończył w 1927. W 1928 rozpoczął pracę

w sądownictwie. W 1931 został mianowany sędzią Sądu Pow. w Opatowie Kieleckim, w l. 1934–9 był sędzią Sądu Okr. w Radomiu. Zwolniony z mobilizacji w VIII 1939 (był wtedy o. dwojga małych dzieci) przeżył okupację w Końskich, pracując jako pisarz hipoteczny. Włączył się także w działalność konspiracyjną jako łącznik i wywiadowca na rzecz działających w tej okolicy oddz. AK. Jesienią 1945 przybył do Tor., gdzie do 1954 był sędzią Sądu Okręg. Przewodn. m. in. procesom przeciwko hitlerowcom. Z tego powodu, że nie zgodził się na wypełnianie w decyzjach sądowych zaleceń partyjnych i odmówił przynależności do PZPR, został zmuszony przenieść się do adwokatury. Pracował w niej do przejścia na emeryturę, kończąc na funkcji przewodn. Wydz. Karno-Rewizyjnego Sądu Wojew. w Tor. Poza pracą zawodową, którą wykonywał z pełnym znanstwem i rzetelnością, Z. miał bardzo szeroki zakres zainteresowań. Już jako młody człowiek zajmował się historią. Brał udział w prowadzonych przed wojną wykopaliskach w Biskupinie. W bibliotekach i archiwach poszukiwał materiałów nt. powstania styczniowego. Zebrał bardzo bogaty zbiór pam. i cennych fot. z tego okresu. Wynikami tych zainteresowań były jego drukowane prace, jak *Powstanie styczniowe w Opoczyńskim 1860–5*, *Józef Wagner, dyr. tajnych drukarni w powstaniu styczniowym*, czy obszerny artykuł *O fot. w okresie powstania styczniowego* (opublikowany w czas. „Świat fot.”), który w późniejszych l. rozszerzył do trzytomowego dzieła. Praca zyskała pozytywną rec. wybitnego znawcy hist. Polski XIX w. prof. S. Kalemki i została złożona w 1991 do druku w Stow. Historyków Fot. w Wwie. Wobec zaniku zainteresowania ze s. tegoż Stow. autor wycofał rkp. Z. zgromadził też liczne materiały do historii rodzinnego regionu, czego owocem jest m. in. cenna biografia Toruńczyka i bohatera Kielecczyzny, żołnierza AK Waldemara Szwieca pt. *U boku „Ponurego”*, wydana w Tor. pod koniec życia autora. Jest też Z. autorem wielu artykułów w prasie nt. ludzi związanych z Tor. i Kie-